

EN BEVEGELIG HÆR AV METAFORER...

NIETZSCHE, DE MAN OG NYRETORIKKENS UTFORDRINGER

Nietzsches berømte utsagn om at sannhet er "en bevegelig hær av metaforer, metonymier og antropomorfismer..." markerer ifølge Paul de Man et vendepunkt i tenkningen omkring språk, litteratur og retorikk. Som innledning til temaet i dette nummeret gir Ellen Mortensen her en introduksjon til dekonstruksjon og retorikk slik disse forstås hos Friedrich Nietzsche og Paul de Man.

Av Ellen Mortensen

Ved å forankre epistemologien i retorikken annonserer Nietzsche et ugjenkallelig brudd med den sedvanlige filosofiske tankegang som normalt har privilegert epistemologien framfor retorikken.¹ Rystelsene forårsaket av den tyske filosofens usamtidige utsagn har imidlertid latt vente på seg innenfor de etablerte vitenskapelige disiplinene epistemologi og retorikk – særlig her til lands. De åpenbare utfordringene som ligger i Nietzsches provokative utsagn har kun unntaksvis etterlatt merkbare spor, og da fortrinnsvis innenfor litteraturvitenskapen.

La oss innledningsvis gjengi Nietzsches utsagn i dets helhet før vi beveger oss videre inn i en diskusjon av nyretorikken for deretter å skissere noen av de utfordringene som følger i dens kjølvann. Sitatet er hentet fra essayet "Über Wahrheit und Lüge im aussermoralischen Sinn" fra det ufullendte verket *Philosophenbuch* hvor Nietzsche gir følgende svar på sitt eget spørsmål "Hva er sannhet?":

En bevegelig hær av metaforer, metonymier og antropomorfismer, kort sagt, en sum av menneskelige relasjoner som er poetisk eller retorisk sublimeret, transponert og forskjønnert inntil, etter lang og gjentagende bruk, et folk betrakter dem som solide, kanoniske og uungåelige. Sannheter er illusjoner hvis illusoriske natur er blitt glemt, metaforer som har blitt oppbrukt og som har tapt sitt avtrykk og som nå opererer som rent metall og ikke lenger som mynter.²

Paul de Man vier tre kapitler av sin bok *Allegories of Reading*³ til Nietzsche og hans bidrag til nytenkningen omkring retorikk. Ifølge de Man bryter Nietzsche radikalt med den klassiske retorikkens forståelse av retorikk som overtalelseskunst (*persuasio*). Den aristoteliske, og senere den romerske, retorikkens nomotetiske tilbøyelighet kommer til uttrykk i fokuseringen på råd og regler for overtalelse. Retorikken har således hatt en smitteeffekt på poetikken som disiplin, særlig når det gjelder

☞ Ellen Mortensen (fødd 1953) er førsteamanuensis ved seksjon for allmenn litteraturvitenskap, Universitetet i Bergen. Hun har blant annet skrevet *The Feminine and Nihilism: Lucrezia Borgia with Nietzsche and Heidegger* (1994) samt en rekke artikler om feministisk (litteratur-)teori, samt fransk, anglo-amerikansk og skandinavisk litteratur

1 Paul de Man.

2 Alle sitat er gjengitt i min egen norske oversettelse. Her de Man, s. 110-111.

3 Se de Man, kap. 4: "Genesis and Genealogy (Nietzsche)", kap. 5: "Rhetoric of Tropes (Nietzsche)" og kap. 6: "Rhetoric of Persuasion (Nietzsche)", s. 79-131.

den klassisistiske, regelbundne poetikken. I denne sammenhengen utgjør Aristoteles' *Retorikken* og *Om diktekunsten* såvel som Ciceros og Horats' retoriske tekster kanoniserte verk som har vært bestemmende for den formsentrerte og normative regelpoetikken som tidvis har rådet grunnen innen litteraturvitenskapen.

Nietzsches brudd med den klassiske retorikkforståelsen danner, slik de Man ser det, grunnlaget for en ny tenkning om retorikk, og har gitt grobunn for det som går under betegnelsen fransk og amerikansk dekonstruksjon⁴. Hans språktenkning og språkets overordnede plass i filosofisk tenkning har forrykket semen-terte forestillinger innenfor flere relaterte vitenskaper. Bruddet har dermed ikke kun fått følger for tilnærmingen til studiet av litteratur og retorikk, men impliserer også (språk-)filosofien, estetikken og epistemologien.

Nietzsches retoriske vending

I vintersemesteret 1872-73, omtrent på det tidspunktet da Nietzsche skrev essayet "Über Wahrheit und Lüge im aussermoralischen Sinn", underviste han i retorikk ved Basel Universitetet⁵. De Man leser essayet "Über Wahrheit und Lüge" i lys av notatene fra dette seminaret og utarbeider på dette tekstgrunnlaget sine refleksjoner omkring den retoriske vendingen som Nietzsche representerer i kapittel 5: "Rhetoric of Tropes (Nietzsche)" i boken *Allegories of Reading*.

Nietzsche er ifølge de Man den første filosofen som lanserer en tenkning hvor retorikken overordnes epistemologien, og hans refleksjoner over retorikken inneholder minst to avgjørende innsikter. For det første forflytter Nietzsche fokus i studiet av retorikk bort fra teknikker for veltalenhet og overtalelse (*Beredsamkeit*) og over på det som disse teknikkene bør underordnes, nemlig en grunnleggende teori om talefigurer og troper. Nota-

tene fra retorikkseminaret inneholder ek-splisitte og inngående diskusjoner av minst tre troper: metafor, metonymi og synekdoke. I notatene annonserer Nietzsche videre at han i fremtiden vil utarbeide en komplementær taksonomi over andre troper som katakres, allegori, ironi, metalepse, etc. Veltalenhet (*elucutio*) og stil utgjør for Nietzsche kun anvendte former for retorikk som er underlagt teorien om figurer. Videre hevder Nietzsche at det ikke lar seg gjøre å etablere en markant forskjell mellom regler for veltalenhet og retoriske figurer – ifølge ham går det ut på det samme.

Den andre banebrytende innsikten som Nietzsches utsagn rommer, er av en mer fundamental karakter. I motsetning til den klassiske retorikken betrakter ikke Nietzsche troper estetisk – som ornamenter, ei heller tilnærmer han seg troper semantisk – som en figurativ mening som er derivert fra en bokstavelig, egentlig mening. Tvert om postulerer Nietzsche følgende:

Tropen er ikke en derivert, marginal, eller en avvikende form for språk, men det lingvistiske paradigmet *par excellence*. Den figurative strukturen er ikke ett lingvistisk modus blant andre, men karakteriserer derimot språket som sådant.⁶

Dersom det medfører riktighet, slik Nietzsche hevder, at retorikken ikke lar seg redusere til ornamentikk eller teknikk, men istedet danner utgangspunktet for en fundamental forståelse av språket per se, får dette vidtrekkende konsekvenser for all språktenkning. Den nye retorikken, som for Nietzsche i korttekst betyr en teori om figurer og troper, anser språket for å være grunnleggende retorisk. Det finnes dermed ikke noe språk som ikke er retorisk, eller som ikke er figurlig. Enhver vitenskapelig disiplin må følgelig forholde seg til språket og dets iboende retorisitet og kan dermed ikke unndra seg de begrensninger og fallgruver som retrorikken bærer med seg:

Det er ikke vanskelig å vise at det som kalles 'retorisk', som virkemidler i en bevisst kunst, er til stede som et virkemiddel av ubevisst

4 De personene som de Man her nevner inkluderer litteraturforskere og tenkere som Jacques Derrida, Sarah Kofman, Philippe Lacoue-Labarthe. Vi må vel også kunne føye de Man inn i denne rekken av prominente personligheter innenfor gruppen av (amerikanske) dekonstruksjonister.

5 Deler av disse notatene er publisert i Bind V i Kröner-Musarion-utgaven av Nietzsche .

6 de Man, s. 105.

språkkunst og dens utvikling. Vi kan gå så langt som å si at retorikk er en videreutvikling [*Fortbildung*] av de virkemidlene som er nedlagt i språket slik vi ser det under fornuftens klare lys. Det finnes ikke noe ikke-retorisk, 'naturlig' språk som kunne bli brukt som referansepunkt: språket er selv et resultat av grep og virkemidler... Språk er retorikk, for det intenderer kun å utsi *doxa* (allmenn oppfatning), og ikke *episteme* (sannhet). Troper er ikke noe som med vilje kan legges til eller trekkes fra språket; de er dets sanne natur. Det eksisterer ikke noe slikt som en egentlig mening som kun i enkelte tilfeller kan kommuniseres.⁷

Nietzsches påstand om at språket grunnleggende sett er retorisk, og følgelig at denne figurlige karakteren ikke er noe som er underlagt det enkelte subjekts vilje, blir for de Man en ontologisk grunnbetingelse som får følger for hans videre arbeid med litterære og filosofiske tekster. Han bygger på Nietzsches innsikt når han utvikler sin særegne form for dekonstruksjon som i sin ytterste konsekvens innebærer en kritikk av subjektivitetstenkingen, av estetikken, såvel som av alle former for ideologi, enten disse blir definert filosofisk, estetisk, politisk eller etisk.

Tropens 'logikk': substitusjon og omvendning

de Man undersøker videre i essayet "The Rhetoric of Tropes (Nietzsche)" validiteten av Nietzsches postulat om at språket grunnleggende sett er retorisk, en påstand som Nietzsche så høylytt argumenterer for i disse tidlige tekstene. Ved å konsultere senere tekster vil han forsøke å avgjøre hvorvidt denne påstanden kun er uttrykk for et ungdommelig innfall, eller om den istedet er en tenkning som gjenfinnes i senere tekster og som dermed har modnet gjennom hele Nietzsches forfatterskap. Han velger da ut en Nietzsche-tekst fra det posthume verket *Der Wille zur Macht*, nærmere bestemt et fragment med tittelen "The Phenomenalism of the inner world".⁸

7 de Man, s. 105.

I dette fragmentet fra 1888 skriver Nietzsche om den misforståelsen som ligger til grunn for vår oppfatning av fenomenet 'den indre verden', som ifølge ham bygger på en kronologisk omvendning av årsak og virkning:

Den *kronologiske* omvendning som gjør at årsaken når frem senere enn virkningen. – Vi har nå sett hvordan smerte er projisert i en kroppsdel uten å ha sitt opphav der; vi har sett at persepsjonene som man naivt anser som bestemt av den ytre verden snarere er determinert av den indre; at vi aldri er oss *bevisste* den egentlige påvirkningen av den ytre verden [...] Fragmentene av den ytre verden som vi er oss bevisste er et korrelat av den virkning som har nådd oss fra utsiden og som igjen er projisert, *a posteriori*, som dens 'årsak'.⁹

De Man er i denne sammenhengen mindre interessert i *hva* Nietzsche her argumenterer for enn *hvordan* han bygger opp sitt argument, kort sagt, retorikken i hans argumentasjon. Nietzsche foretar et retorisk grep hvorved han utgår fra grunnleggende metafysiske polariteter som indre/ytre, subjekt/objekt og årsak/virkning, men i bearbeidelsen blir imidlertid denne grunnleggende polariteten skyte-skiven for analysen. De to motsetningsparene, indre/ytre og årsak/virkning, som innledningsvis formet et lukket og sammenhengende system, blir i Nietzsches retoriske lesning rørt sammen til et arbitrært, åpent system hvor enhetene etter vilje kan byttes ut med hverandre eller utveksles. Slik skapes det forvirring med hensyn til den opprinnelige polariteten og resultatet av ombyttingen og omvendingen blir at vi taper vår tiltro til den opprinnelige, binære modellen som dannet utgangspunktet for analysen; den rystes nå i grunnvollene.

Dekonstruksjonen av den opprinnelige binære polariteten er i realiteten en omvendning av attributter som er temporale. Via Nietzsches teksteksempel avsløres logisk prio-

8 de Man opererer i *Allegories of Reading* med sin egen oversettelse av den tyske teksten *Werke in drei Bänden*. Ellers anvendes normalt Walter Kaufmanns engelske utgave av Friedrich Nietzsche, *The Will to Power* (1967).

9 de Man, s. 107.

10 de Man, s.108.

ritet som en lettvent avledning fra en betinget temporal prioritering:

Vi setter sammen polaritetene ytre/indre med årsak/virkning på basis av en temporal polaritet før/etter (eller tidlig/sen) som forblir ureflektert. "Konsekvensen av alle tidligere kausale fiksjoner", som når det gjelder den objektive verden for alltid er knyttet til "det gamle mistaket om den opprinnelige Årsak". Hele denne prosessen av substitusjoner og omvendinger er tenkt av Nietzsche – og dette blir det viktigste poenget for oss i denne konteksten – som en lingvistisk hendelse.¹⁰

Substitusjonen og omvendingen som Nietzsche omtaler i fragmentet, blir i de Mans lesning en språklig hendelse. Den (ubeviste) substitusjonen som skjer i forsøket på å tilnærme seg fenomenet 'den indre erfaring', finner ikke sin mulighetsbetingelse i (den indre) bevisstheten, ei heller i den ytre verden, men snarere i språket selv, hvis grunnleggende retorisitet innebærer en ustoppelig bevegelse av substitusjon og omvendning:

Hele vår forståelse av en 'indre erfaring' trer inn i vår bevissthet kun etter at den har funnet et språk som individet forstår – det vil si en oversettelse av en situasjon til en kjent situasjon: 'å forstå', for å si det enkelt, betyr bare å være i stand til å uttrykke noe gammelt og kjent.¹¹

'Forståelse' eller 'indre erfaring' betyr altså i korttekst å uttrykke erfaringen språklig, og forståelsen innbærer videre at en er i stand til å oversette, det vil si bytte ut et språklig element med et annet. Vi kan derfor si med utgangspunkt i Nietzsches observasjon at språket består grunnleggende sett av "en hær av metaforer" – eller substitusjoner om man vil. Troper er de språklige fenomener hvis karakteristiske trekk er at de etablerer et innbyrdes substitusjonsforhold elementene i mellom. Dersom språket er grunnleggende retorisk eller tropologisk, slik Nietzsche hevder, da følger det at språket bærer i seg denne grunnleggende tilbøyelighet til substitusjon og omvendning. Denne retorisiteten er alltid

allerede til stede i språket og kommer til uttrykk i språkets evige, ombytende og reverserende bevegelse. Figurligheten kan verken spores tilbake til et opphav, til "det gamle mistaket om en opprinnelig Årsak," ei heller kan den stoppes, kontrolleres eller fryses i en permanent posisjon av et intenderende subjekt.

Bevissthetskritikken

de Man griper fatt i denne radikale innsikten hos Nietzsche og setter den videre i forbindelse med Nietzsches arbeid med taksonomien av troper som han utarbeidet i notatene til retorikkseminaret fra vinteren 1872. I disse notatene lanserer Nietzsche en definisjon av den retoriske figuren, paradigmat for alt språk. de Man påviser et sammenfall mellom denne tidlige definisjonen av den retoriske figuren og den retoriske forståelsen av 'indre erfaring' som han fremsatte i fragmentet fra 1888. Den samme språklige omvendning og substitusjonsbevegelse som han avdekket i fragmentet, gjenfinner altså de Man i Nietzsches retorikknotater under den delen som omtaler metonymien. Nietzsche gir følgende definisjon av metonymien, som forøvrig i klassisk retorikk sammenfaller med metalepsen: "utvekslingen eller ombyttingen av årsak og virkning"¹². Metonymien blir videre i Nietzsches notater utropt som prototypen for alt figurativt språk. Og den metafysiske konstruksjonen 'bevisstheten' fremsto i Nietzsches fragment nettopp som en effekt av ombytting av årsak og virkning. På dette grunnlaget blir det legitimt, ved hjelp av tropens 'logikk', å kalle bevisstheten for en retorisk figur, nærmere bestemt: en metonymi. I de Mans lesning blir bevissthetsens tilbøyelighet til å la seg dekonstruere synliggjort i det øyeblikket man blir oppmerksom på dens lingvistiske, retoriske struktur.

Via Nietzsche blir det mulig for de Man å påvise at selv de mest fundamentale kategorier som hele vår epistemologi er basert på, det vil si den binære motsetningen mellom indre/ytre, subjekt/objekt, såvel som årsak/virkning, i realiteten er språklige konstruksjoner. Grunnleggende sett er de troper, som igjen kjennetegnes ved at elementene innbyr-

¹¹ de Man, s. 108.

¹² de Man, s.108.

¹³ de Man, s. 109.

des kan substitueres og vendes om. Vår tiltro til 'bevisstheten' eller til 'subjektet' som autoritative, ontologiske kategorier, blir følgelig radikalt svekket. I beste fall er disse kategoriene språklige troper som er underlagt en mer grunnleggende struktur, nemlig (det retoriske) språket. Denne innsikten får vidtrekkende konsekvenser for lesningen, noe som kommer til uttrykk i følgende sitat fra de Mans tekst:

Lesere av *Viljen til makt* vet at denne kritikken ikke på noen måte pretenderer å forkaste fenomenalisme, men gjør at vi vokter oss vel mot tendensen til å hypostasere bevisstheten som en autoritativ, ontologisk kategori. De vil videre gjenkjenne argumentasjonsmønsteret som ligger til grunn for kritikken av de viktigste kategoriene som tradisjonell metafysikk er tuftet på: begrepene identitet, kausalitet, subjektet og objektet, sannhet, etc. Vi kan derfor med legitimitet påstå at nøkkelen til Nietzsches kritikk av metafysikken, som har, kanskje misvisende, blitt beskrevet som en omvendning av metafysikken eller av Platon – ligger i den retoriske modellen for tropen eller, hvis man foretrekker å si det slik, i litteraturen som det språk som mest eksplisitt bygger på retorikken.¹³

Løgneren som emblematiske figur

Spørsmålet blir for de Man i neste omgang, etter at man har avdekket språkets iboende retorisitet, hvorvidt Nietzsche eller andre lesende og skrivende subjekter makter å unnsnippe retorikkens fallgruver. Igjen vender de Man seg til en Nietzsche-tekst og viser i denne sammenhengen til det sitatet som inneleddet denne artikkelen, nemlig sitatet fra "Über Wahrheit und Lüge" hvor Nietzsche redefinerer sannhet som "en hær av metaforer...". Med utgangspunkt i dette sitatet svarer han negativt på sitt eget spørsmål; selv om man er blitt seg bevisst språkets grunnleggende retorisitet, unnslipper man ikke dets grep og virkemidler. Det er i denne forbindelsen at de Man fester seg ved Nietzsches innsikt om løgneren. Løgneren er en figur som nettopp

14 de Man, s. 115-116.

substituerer og vender om på språklige elementer på en slik måte at man mister oversikt over hva som er sant og hva som er løgn. Effekten av løgnerens språkhandlinger blir en fundamental usikkerhet eller ambiguitet. Denne ubestemmeligheten er ikke kun et kalkulert resultat av løgnerens patologiske hang til å lyve, men usikkerheten som løgnerens utsagn skaper, utsier i tillegg noe vesentlig om språkets grunnleggende upålitelige, retoriske natur. Gitt at kategoriene internt kan byttes ut med hverandre i et evig bevegelig spill av metaforer, metonymier og antropomorfismer, er det ikke lenger gitt det lingvistiske subjektet verken å kunne skjelne klart mellom løgn og sannhet, mellom ytre og indre, mellom årsak og virkning. Som lingvistiske subjekt er vi prisgitt språkets iboende hang til vilkårlig og umotivert å bevege seg eller vende seg bort fra dets tidligere form og identitet.

For å bygge videre på Nietzsches utsagn, kan vi si at både det vi kaller vår bevissthet, vår subjektivitet og vår vilje står konstant i fare for å bli invadert av denne hæren av språklige troper. Språket følger sin egen (inhumane) intensjon, som vi som lingvistiske subjekter verken overskuer eller makter å kontrollere. Det vi henviser til som vår 'indre erfaring' viser seg å være en språklig konstruksjon som vi kun i begrenset grad har innvirkning på. Uten å henfalle til psykoanalytiske teori, kan vi med Freud si at vi ikke er "herre i vårt eget hus." Det huset vi bebor er språket, hvis hær av metaforer invaderer vårt 'indre' språklige rom. Lite nytter det da å appellere til sannhet, identitet og integritet, da disse, i likhet med vår egen bevissthet, kun er troper i et språklig landskap hvor ingen styrer, bortsett fra språkets egen blinde og formålsløse bevegelse av retoriske vendinger.

Lesningens utfordring

Det tragiske aspektet ved denne innsikten både hos Nietzsche og hos de Man har gjort at begge tenkerne til tider har vært beskyldt for å føre oss ut i intethet og apati. Mange litteraturvitere og filosofer fortviler i møte med en slik teori, da dette ikke bare innebærer 'forfatterens død', men likeledes leserens, og det este-

tiske objektets død. Alle tidligere oppstakede modeller for lesning, det være seg den historisk-biografiske, den formalistiske, den estetiske, den semiologiske, den tematiske etc., punkteres i møte med de Mans Nietzschelesning. En retorisk lesning à la de Man må derfor ta høyde for, ikke bare den retoriske kompleksiteten (*techne*) i de litterære eller filosofiske tekstene som leses, men må i tillegg tenke inn den grunnleggende ironi som alle språklige ytringer er innskrevet i. Språkets retoriske bevegelse (substitusjon og omvendning) og dens effekter lar seg verken mestre eller totalisere. Enhver lesning må derfor forholde seg til det faktum at den appropriasjon som skjer i leseakten, er like mye preget av blindhet som av innsikt.

Forutsetningen for at noe overhodet skal kunne fremstå i lesningen, er at enhver lesning nødvendigvis må late som om den lukker øynene for den avgrunnen som en usikker retorisk språkgrunn representerer. Lesningen kan derfor aldri være annet enn et fragment som er ironisk innskrevet i forhold til sin egen umulige bestrebelse. Enhver lesning innebærer en umulig – men samtidig nødvendig og uimotsætelig gest: et forsøk på en temporær, imaginær frysning av det retoriske språkets bevegelse – som vi imidlertid vet ikke lar seg stoppe.

Kunsten og litteraturen inntar da ikke nødvendigvis et privilegert ståsted i produksjonen av 'sannhet' på en slik måte at den erstatter epistemologien. Men litteraturen blir samtidig et emblematiske språk som er seg bevisst sin egen løgnaktighet og sin forankring i det retoriske språket. Litteraturen blir for de Man (som for Nietzsche) den form for språk som tenker inn sin egen skjøre tilblivelse såvel som sin egen unngåelige død:

Tekstens visdom er selvdestruktiv (kunst er sann, men sannheten dreper seg selv), men denne selvdestruksjonen er uendelig forskjøvet i en serie av suksessive retoriske omvendinger som, ved en endeløs repetisjon

av samme figur, holder den suspendert mellom sannhet og denne sannhets død. En trussel om umiddelbar destruksjon, som stadfester seg selv som retorisk figur, blir en permanent repetisjon av denne trusselen. Fordi denne repetisjonen er en temporal hendelse, kan den bli fortalt sekvensielt, men det den forteller, fortellingens fortalte, er i seg selv blott en figur.¹⁴

de Man kaller dette en ironisk allegori og, slik han ser det, må enhver fortelling måtte bli seg bevisst sin egen ironiske status. Dette gjelder også den privilegerte fortellingen i vår tradisjon, vår kjente 'conte philosophique' om sannhetens vesen: epistemologien.

Nyretorikkens utfordring til den klassiske retorikken blir derfor en grunnleggende utfordring som i siste instans berører spørsmålet om hvilken språkkonsepjon som legges til grunn for retorikkforståelsen. Dersom vi baserer oss på Nietzsche og de Mans språkkonsepjon, vil vi ikke lenger kunne tilnærme oss retorikken som teknikk og ornamentikk i overtalelseskunstens tjeneste, men istedet måtte ta høyde for de begrensninger som nyretorikken setter når det gjelder det intenderende subjektets eller den enkelte talers muligheter til å mestre språket. En nyretoriker vil, som den klassiske retorikeren, fremdeles beskjeftige seg med retoriske figurer og talekunstens virkemidler, men disse vil ikke lenger finne sin grunn i en bevissthet eller et subjekt, men snarere i språket selv, og dets (ubeviste og inhumane) retoriske bevegelse. For å videreføre Nietzsches militære metaforikk i åpningssitatet, kan man si at oratoren eller skriveren er blitt degradert fra å være en antatt keiser i sitt eget språklige keiserdømme til å bli en tropologisk fotsoldat i en hær av metaforer, og hvor det retoriske territoriets grenser såvel som hærens overhode både er fraværende og ukjent.

Referanser:

- de Man, Paul (1979): "Rhetoric of Tropes (Nietzsche)" i *Allegories of Reading*, s. New Haven: Yale University Press, s. 103-118.
Nietzsche, Friedrich (1922): *Gesammelte Werke*, Bind V. München: Musarion Verlag.

- (1956): *Werke in drei Bänden*, Red. Karl Schlechta. München: Hanser Verlag.
– (1967): *The Will to Power*, Oversatt av R. J. Hollingdale og Walter Kaufmann. Red. av Walter Kaufmann. New York: Vintage Books.